

Bekämpningsplan för jätteloka i Tyresö kommun

2014-03-17

tyresö kommun

Innehållsförteckning

1	Bekämpningsplan för jätteloka.....	4
1.1	Sammanfattning.....	4
2	Syfte.....	4
3	Bakgrund.....	4
4	Fakta om jätteloka.....	5
4.1	Artinformation.....	5
4.2	Habitat	6
4.3	Hot mot biologisk mångfald.....	6
4.4	Ekonomiska effekter	7
4.5	Hälsoeffekter.....	7
5	Bekämpning av jätteloka.....	7
5.1	Att tänka på vid bekämpning	8
5.2.	Bekämpning av små plantor	8
5.3	Bekämpning av medelstora plantor.....	8
5.4	Bekämpning av stora, blommande plantor	9
5.5	Bekämpningsmetoder	9
5.1.1	Uppgrävning och rotkapning.....	9
5.1.2	Slätter	10
5.1.3	Jordbearbetning.....	10
5.1.4	Kemisk bekämpning	10
6	Omfattning och ansvar för bekämpning	10
7	Handlingsplan	11
8	Referenser.....	13

1 Bekämpningsplan för jätteloka

1.1 Sammanfattning

Jätteloka, *Heracleum mantegazzianum*, är en örtväxt som härstammar från området kring Kaukasus i Sydosteuropa. Växten introducerades som trädgårdsväxt i Sverige i slutet av 1800-talet och har sedan dess spridit sig i landet. Jättelokan är mycket konkurrenskraftig och slår ut växtlighet i sin närhet, och är på så sätt ett hot mot den biologiska mångfalden. Dessutom kan växtsaften, i kombination med solljus, skapa brännskadeliknande symptom hos människor.

Naturvårdsverket, Jordbruksverket och Länsstyrelsen uppmanar kommuner att bekämpa jättelokan. På grund av växtens negativa inverkan på både den biologiska mångfalden samt hälsan hos människor är det viktigt att begränsa dess spridning. Exakt hur pass omfattande spridningen av växten är i Tyresö kommun har ännu inte fastställts. Dock har angränsande kommuner problem med växtens omfattande etablering, och med tanke på dess spridningsförmåga är det klokt att nu ta ett helhetsgrepp på bekämpningen i Tyresö - både på kommunal, mellankommunal och privat mark. Detta för att säkerställa att jättelokan inte sprids ytterligare i kommunen samt för att successivt minska befintliga bestånd.

I och med denna bekämpningsplan är kommunen som fastighetsägare, privata fastighetsägare och nyttjanderättshavare skyldiga att bekämpa eventuell förekomst av jätteloka på sin mark. Detta enligt Jordbruksverkets föreskrifter (med stöd av växtskyddslagen (1972:318)) om bekämpning av jättelokan (*Heracleum mantegazzianum*) (SJVFS 1998:31). Tyresö kommun kan ansöka hos Länsstyrelsen att besluta om föreläggande för de fastighetsägare eller nyttjanderättshavare som inte bekämpar jättelokan på sina marker i tillräcklig utsträckning.

2 Syfte

Syftet med denna bekämpningsplan är att stoppa spridningen av jättelokan i Tyresö kommun genom att förhindra fröspridning och att successivt minska bestånden. Bekämpningsplanen ska även vara vägledande i arbetet med bekämpning av jättelokan.

3 Bakgrund

Jättelokan är en örtväxt som ursprungligen kommer från området kring Kaukasus i Sydosteuropa. Växten spreds avsiktligt som trädgårdsväxt runt om i Europa på grund av sitt pampiga utseende och introducerades i Sverige

under 1800-talet. Därefter har jättelokan förvildats och spritt sig runt om i landet.¹

På grund av sin konkurrenskraft gentemot andra inhemska arter är växten ett hot mot den biologiska mångfalden. Den tränger bort andra växter genom sina höga och täta bestånd. Dessutom kan växtsaften ge brännskador på människans hud. Med anledning av detta uppmanar Naturvårdsverket och Länsstyrelsen att jättelokan bekämpas i Sverige.

Jättelokan klassas som en främmande invasiv art i Sverige och bekämpningen regleras bland annat i Förordningen om växtskydd mm (1995:681) och i Statens jordbruksverks föreskrifter om bekämpning av jättelokan (SJVFS 1998:31). Föreskriften anger att i områden där kommunen har upprättat en bekämpningsplan för jättelokan kan länsstyrelsen ålägga en markägare att bekämpa jättelokan på sin fastighet.

Sedan 1980-talet har Tyresö kommun bekämpat jätteloka på kända växtplatser i kommunen. Denna bekämpning har gett resultat i form av förhindrad fortsatt spridning av växten samt minskade bestånd på de växtplatser där bekämpning har pågått. Kända växtplatser i kommunen är:

- Alby naturreservat
 - Alby friluftsområde (i närheten av pulkabacken)
 - Invid transformatorstationen (i närheten av Kolardammarna)
 - Runt skjutbanan
 - Rävträset
- Prästgårdsvägen
- Lagergrens väg
- Kretsloppscentralen i Petterboda
- Siriusvägen

4 Fakta om jättelokan

4.1 Artinformation

Jättelokan (*Heracleum mantegazzianum*) är en av de största örterna i Europa och blir vanligtvis 2–3 meter hög, i vissa fall når den upp till 4–5 meter. Bladen kan bli upp till 3 meter långa.² Växten har en grov och något förgrenad pålrot, 30–50 cm lång. Jättelokan tillhör familjen flockblomstriga växter (Apiace) och blomställningen (ca 50 cm i diameter) innehåller vanligen 10 000 – 20 000 frön, ibland upp till 50 000. Växten sprids endast med frön och de flesta hamnar inom en radie på fyra meter runt plantan. Resterade frön förs till nya områden med hjälp av vind, vatten, boskap, med

¹ NVV, rapport 5910. Nationell strategi och handlingsplan för främmande arter och genotyper

² NVV, rapport 5910. Nationell strategi och handlingsplan för främmande arter och genotyper.

jord som flyttas eller däck där de fastnar. Frön från växten kan överleva i jorden i åtminstone 5 år och börjar gro när förutsättningarna är som bäst.³

4.2 Habitat

Jättelokan trivs på många platser: fuktiga områden som längs vattendrag, i kärr, på gräsmarker, hedar och stränder men också på mark påverkad av människan som vid vägkanter, på ruderatmark, industriområden och på banvallar.

Bild 1. Jättelokan trivs både i fuktiga områden nära vattendrag och i områden påverkad av människan. Här växer den längs Vitsån och järnväg i Haninge kommun. Foto: Hedda Ericsson.

4.3 Hot mot biologisk mångfald

Växten förekommer ofta i stora bestånd och är en stark konkurrent för ljus då den skuggar ut all annan växtlighet. Den avger ett giftigt ämne vilket även det försvårar tillväxt av andra växter i dess närhet. En mycket stark nedgång i antal arter (både växter och djur) är vanlig när jättelokan invaderar ett område och den kan konkurrera ut nästan alla växter förutom träd. När växten vissnat, under vinterhalvåret, lämnas marken fri från vegetation och därmed utsätts ofta drabbade områden längs vattendrag för ökad erosion.⁴

³ Bekämpningsplan för jätteloka i Haninge kommun 2012-2021.

⁴ NVV, rapport 5910. Nationell strategi och handlingsplan för främmande arter och genotyper.

Bild 2. Då inget tillåts växa under jättelokan blir marken känslig för erosion under vinterhalvåret. Bilden visar små plantor av jätteloka i april. Foto: Hedda Ericsson.

4.4 Ekonomiska effekter

Bekämpning av jättelokan kräver tid och resurser. Sätts bekämpning in i ett tidigt stadium kan spridning förhindras och arbetet blir inte lika resurskrävande. Hudskador som uppkommer i kontakt med växten bidrar till sjukvårdskostnader. Då jättelokan ofta tar över större områden minskar den tillgänglighet till, och möjlighet för rekreation på, dessa platser.

4.5 Hälsoeffekter

Jättelokans växtsaft innehåller ett ämne vid namn furokumarin. I kombination med solljus bildar furokumariner en kemisk reaktion som gör huden känsligare för solljus.⁵ Symptom är enligt giftinformationscentralen brännskadeliknande symptom med kraftig hudirritation, rodnad och blåsor, vilka kan bli stora och smärtsamma. Besvären kan komma efter 1-2 dagars fördröjning. Eventuellt kan ärrbildning och mörkfärgning av huden ske.⁶ Då skadan uppträder först timmar efter exponering kan man skadas utan att märka det i tid. Problemen kan kvarstå i flera år efter kontakten med växten.⁷

Om man har fått växtsaft på huden ska man tvätta det utsatta området med tvål och vatten. Man ska också skydda huden mot solljus under en vecka även om lokala symptom saknas.⁸ Vid hudskador på ett större område ska man kontakta vårdcentralen.⁹

5 Bekämpning av jättelokan

Växten har en stor utbredning i angränsade kommuner, och med tanke på dess spridningsförmåga är det klokt att nu ta ett helhetsgrepp på bekämpningen - både på kommunal och privat mark. Detta för att säkerställa att den inte sprids ytterligare i kommunen samt för att successivt minska befintliga bestånd. För att bekämpningen ska vara framgångsrik måste alla drabbade markägare inom ett område samverka. Enstaka åtgärder utan plan och samordning är dömda att misslyckas. Det räcker inte med att bekämpa växten ett år eller två, bekämpningen måste pågå fortlöpande under längre tid än så för att man ska få bukt med jättelokan. Detta då frön kan ligga minst fem år i marken utan att gro.

⁵ Bekämpningsplan för jätteloka i Haninge kommun 2012-2021

⁶ Giftinformationscentralens hemsida

⁷ NVV, rapport 5910. Nationell strategi och handlingsplan för främmande arter och genotyper.

⁸ Giftinformationscentralens hemsida

⁹ Vårdcentralens hemsida - Bränd av björnloka – vad kan man göra själv?

Exakt hur pass omfattande spridningen av jättelokan är på kommunal som privat mark har ännu inte fastställts. En inventering av förekomst av jätteloka bör genomföras för en bättre kunskap om spridningen i kommunen.

5.1 Att tänka på vid bekämpning

Jättelokans växtsaft kan i kombination med solljus ge brännskadeliknande symptom och därför är det viktigt att bära skyddskläder vid bekämpning.

Följande kan vara bra att tänka på:

- Bär vattenavstötande plagg och skor,
- bär skyddsglasögon/visir,
- bär vattenavstötande handskar,
- skölj av kläder efter bekämpning,
- använd inte trimmer/röjsåg som virvlar upp växtsaft,
- bekämpa helst när det är mulet,
- bekämpa helst vid uppehåll, för att minska risken för stänk. Blöta kläder suger dessutom lättare åt sig växtsaft.
- ha med tvål och vatten om du utsätts för växtsaften,
- oavsett bekämpningsmetod ska växten bekämpas minst 2-3 gånger per år för ett lyckat resultat.

Då jättelokan trivs på många olika typer av platser och både kan förekomma i stora som små bestånd, behövs bekämpningsmetoden anpassas därefter. Nedan föreslås vilka metoder som kan passa för små, medel respektive stora plantor.

5.2. Bekämpning av små plantor

Fördelar med att bekämpa jättelokan när den dyker upp på våren (i mars/april) är att den är lätt att känna igen och att den är mer lätthanterlig. **Föreslagna metoder:** Uppgrävning och rotkapning.

Att tänka på:

- Lämna inte kvar uppgrävda/avhuggna plantor på marken då de kan rota sig igen. Lägg plantorna i en plastsäck som försluts ordentligt och slängs som brännbart avfall på Kretsloppscentralen i Petterboda.
- Nya plantor kommer förmodligen att dyka upp inom kort på grund av alla frön i marken som väntar på att gro. Var därför beredd på att ytterligare bekämpning kommer att behövas. Bevaka växtplatsen ofta.

Bild 3. Jätteloka i tidigt stadium.

Foto: Hedda Ericsson

5.3 Bekämpning av medelstora plantor

När jättelokan börjar bli större (i maj) har stamdelarna och pålroten har vuxit sig kraftigare.

Föreslagna metoder: Uppgrävning och rotkapning, slåtter, jordbearbetning, kemisk bekämpning. Att tänka på:

- Om du slår av stjälken kommer växten att skjuta nya skott som behöver slås igen, flera gånger på en säsong. Om möjligt, kapa roten i efterhand.
- Nedhuggna jättelokor har mycket växtsaft i stjälkarna, var försiktig.

Bild 4. Jätteloka i maj. Foto: Hedda Ericsson

5.4 Bekämpning av stora, blommande plantor

I mitten till slutet av juni är jättelokan fullvuxen och vissa individer börjar blomma. Blomman är stor (ca 50 cm i diameter) och vit. Vid bekämpning i detta stadiet ska de blommande individerna prioriteras, för att förhindra att blomställningen utvecklas till fröställningar och börjar sprida växten vidare.

Föreslagna metoder: rotkapning, slåtter, jordbearbetning, kemisk bekämpning. Att tänka på:

- Prioritera de plantor som har knoppar eller blomställningar.
- Vid blommande jätteloka, trä en plastsäck över blomflocken. Efter detta kan stammen kapas. Det är viktigt att inte lämna kvar blomflocken på marken då den kan utvecklas och senare sätta frö. Tag även bort knoppar och släng dessa i plastsäcken. Förslut säcken ordentligt och släng som brännbart avfall på Kretsloppscentralen i Petterboda.
- Släng aldrig blommor eller knoppar i komposten då de lätt kan spridas vidare.
- Om möjligt, kapa roten i efterhand.
- Om en blommande/knoppbärande jätteloka glöms bort har den större delen av bekämpningsinsatsen varit förgäves.
- Nedhuggna jättelokor har mycket växtsaft i stjälkarna, var försiktig.

Bild 5. Fullvuxen jätteloka. Foto: Malin Löfgren

5.5 Bekämpningsmetoder

Nedan följer en beskrivning av de olika metoderna. Notera att kemisk bekämpning så långt som möjligt ska undvikas av natur- och miljöhänsyn.

5.1.1 Uppgrävning och rotkapning

Uppgrävning av planta och rot är en metod som är lättast att använda på små plantor vars pålrot inte hunnit växa sig så kraftig. Chansen är stor att

plantan dör vid användandet av denna metod. Försök att få med hela roten för att minska risken att plantan växer upp igen.

Vid rotkapning blir resultatet bättre ju längre under markytan roten kapas. Denna metod går att använda även på större plantor. Kapa av roten med en hacka eller en spade.

Då uppgrävning och rotkapning är tidskrävande bekämpningsmetoder passar de för mindre bestånd.

5.1.2 Slåtter

En effektiv bekämpningsmetod är att slå jättelokorna med lie. Plantorna ska helst slås när de är ca 0,5 meter höga, men det går även bra att slå stora plantor. Växten måste slås ett flertal gånger per år då den sätter nödsrott.

Då plantan är på väg att blomma satsar den all energi på blommor och frösättning. Att slå plantan i detta läge gör att den förlorar mycket av sin energi och inte orkar komma tillbaka igen. Var dock noga med att slå plantan innan blomflocken övergått till fröställningar, släng blommor och knoppar i en platsäck. Förslut säcken ordentligt och släng som brännbart avfall på kretsloppscentralen i Petterboda.

5.1.3 Jordbearbetning

Plöjning och användning av kultivator eller jordfräs fungerar bra som bekämpningsmetod. Dock ska denna metod endast användas på mark som inte hyser värdefull natur. Jordbearbetning kan vara en bra metod i områden där jätteloka helt dominerar.

5.1.4 Kemisk bekämpning

Kemisk bekämpning kan vara en effektiv metod att använda. Dock strider denna metod mot miljömålet En giftfri miljö och Ett rikt växt- och djurliv och bör endast användas som sista utväg när ingen annan metod är möjlig. För kemisk bekämpning krävs behörighet, och bekämpningen ska ske i enlighet med Naturvårdsverkets föreskrifter om spridning av kemiska bekämpningsmedel (SNFS 1997:2).

6 Omfattning och ansvar för bekämpning

Denna bekämpningsplan gäller all mark inom Tyresö kommun som omfattas av områden enligt Statens jordbruksverks föreskrift om bekämpning av jätteloka:

Statens jordbruksverk föreskriver i författningen SJVFS 1998:31, med stöd av 2 och 4 §§ förordningen (1995:681) om växtskydd m.m., att Länsstyrelsen, med denna bekämpningsplan som grund, kan besluta om föreläggande för fastighetsägare och nyttjanderättshavare som inte utför

tillräckliga insatser för att bekämpa jättelokans spridning på fastigheten. Sådana beslut får fattas i enlighet med bekämpningsplanen i följande fall:

- Vid förekomst av jätteloka inom område som är värdefullt ur naturvårdssynpunkt,
- vid förekomst av jätteloka inom annat område där det är påkallat av allmänt intresse,
- för att hindra spridning till annan fastighet, samt
- vid förekomst av jätteloka intill vattendrag om det föreligger risk för fröspridning med vattnet till område eller fastighet enligt ovan.¹⁰

Detta betyder att markägare som inte bekämpar jätteloka på sin mark, efter påminnelse, kan få ett föreläggande av Länsstyrelsen i Stockholm.

Bekämpning av jätteloka ska skötas av den som äger eller sköter marken som jätteloka växer på. Fördelningen ser ut enligt följande:

- Tyresö kommun ansvarar för bekämpning på kommunal mark
- Trafikverket ansvarar för bekämpning på mark vid Trafikverkets vägområde
- Privata fastighetsägare eller nyttjanderättshavare ansvarar för bekämpning på egen mark
- Ägare tillhörande samfällighet ansvarar för bekämpning på mark som ägs gemensamt av samfälligheten

Kommunen (samhällsbyggnadsförvaltningen) ska ge information och rådgivning (vid behov) till allmänheten angående bekämpning av jätteloka.

7 Handlingsplan

Bekämpning av jätteloka i Tyresö kommun ska ske vid minst två tillfällen per känt bestånd och år tills det att jätteloka är utrotad.

2014

- Projektledare tillsätts för samordning av arbetet
- Informationsinsatser riktade till medborgare genomförs via faktablad och kommunens hemsida, uppmaning om att anmäla växtplatser till kommunen
- Inventering av växtplatser påbörjas med efterföljande digitalisering i GIS
- Bekämpning påbörjas – i första hand mekanisk.
- Rådgivning erbjuds till medborgare angående bekämpning

Årligen återkommande

¹⁰ SJVFS 1998:31

- Informationsinsatser och rådgivning
- Inventering med efterföljande digitalisering
- Bekämpning 2 gånger/år och bestånd
- Uppföljning av bekämpning

8 Referenser

Giftinformationscentralen. (den 28 10 2013). Hämtat från Växtlistan:

http://www.giftinformationscentralen.se/alphalist_vaxt.asp?ArticleID=11192&CategoryID=6231&pDisplayType=0 den 20 01 2014

Löfgren, M. (2011). *Bekämpningsplan för jätteloka i Haninge kommun 2012-2021*. Haninge kommun.

Naturvårdsverket. (2008). *Nationell strategi och handlingsplan för främmande arter och genotyper*. NVV.

Statens jordbruksverk. (den 16 03 1998). Statens jordbruksverks föreskrifter om bekämpning av jätteloka (*Heracleum mantegazzianum*); (SJVFS 1998:31). Jönköping.

Vårdguiden. (den 13 10 2011). Hämtat från Bränd av jätteloka - vad kan man göra själv?: <http://www.1177.se/Stockholm/Fakta-och-rad/Sjukdomar/Brand-av-bjornloka---vad-kan-man-gora-sjalv/> den 20 01 2014